

مغزلی بوردی

Yrl: 1 24 Testimonials 1322, Lay: 1

تودکلرک فائده سنه چالشیر اونیش کونده بر جیقار

تورك عالمى

۱

خيال قدر واسع وىنه خيال قدر مېم اولان تورك عالمك حدود حقيقىسى
چېزمكدن مشكل برشى بوقدر : آسيانك تام كوه كنده يوكسه لن آلتاي طاغلرندن
تورك عنصرى تاريخك متعدد و مختلف دورلرنده زمان زمان طاشان سيلاب
حياته قاپيله رق دنيانك دورت طرفنه - شرق وغربه ، شمال وجنوبه - دوغرو
يايىلمش ؛ چينك اك هجرا كوشه لرندن فينلانديا ، لهستان ، مجارستان و آفريقاي
شمالى به قدر سربىلمشدر . شوواسع ومعظم ساحده تورك عنصرى بعضاً ديكر
عراقله حلول و بعضاًده بارقه مدنيتلره ، باشقه طرز معيشتلره قاپيله رق كندى
شخصيتى ، ساجيه قوميه سنى غائب ايتمشدر . كيم بيلير بو كونيكي هنديلرك ،
افغانيلرك ، فارسيلرك ، جنوبى روسلرك ، لهارك ، مستعرب جزايرلرك
تونسليلرك ، مصريلرك طامارلرنده آقان قايك قاچ حصه سى تورك عرقنه منسوبدر ؟
توركار قوجه آسياني ، آوروپا ايله آفريقاي استيلا ايتدكلرى زمانلرده قانلرغى
اسيركه مەمشلردر . بلكه بو بر فرمان الهمى ايدى : احمد حكمت بك افندينك
ديديكى كي اسكيش عناصرك تازه لئمه سى ، يكي دن وجود و حيات بولملرى ايچون
تورك قانى ايله بشرىتك آسيلا نمه سى بلكه حكمت ازليهدن بر اثردر !

فقط بز بوكونكى تورك عالمك حدودى تعيين ايتك ايچون صرف خاطرات
تاريخيه دن عبارت اولان بوقدر اوزاقلره كتمه يز . بز بوكونكى تورك عالمك
حدودى ؛ يالكنز تورك عنصرى حاوى ، تورك مدنيتى ، تورك حياتى ، تورك طرز
معيشتى ايله كچين ممالك دائره سنده آرايه جغز ؛ وبونك ايچون قيصه يول اوله رق بالقان
طاغلرينك اك يوكسك بر زروه سنه چيقوب اورادن قارشيمزده كي شرقه
دوغرو بر نظر عطف ايده جكز ؛ خيالاً دورديغز نقطه دن قره دكزه دوغرو
بر خط چيزه جكز ؛ صوكرا بو خطى قريم يارم آطه سنك جهت شمالي سندن
قافقاسيا طاغلرينك جهت جنوبي سنه دوغرو كوتوروب باكو ، دربند طريقى

ایله حزر دکزینک جهت شالیسند و واقع حاجی طرخان (اژدرهان) .
اولاشدیره جغز ؛ اورادن ایدیل (وولغا) نهری بویجه شماله دوغرو یوروتوب
ساراتوف ، سامارا ، اوقا ، قزان خانلقلرینی کچدکن صوکره سیریا طریقنی
قطب شمالیه دوغرو تعقیب ایدهرک مغولستانک جهت شرقیسندن تورکستان
چینییه دوغرو ا کجکیز . اورادن ده تورکستان روسیه طرف کله رک افغانستانک
شمال جهتده کی « حیلیمه ند » نهری تعقیب ایده ایده ماورای بحر حزره
کچه جکیز ؛ حزر دکزی ماوراسندن استرآباد طریقله خراسانک شالندن و بحر
حزرک جنوبندن آذربایجانک کون باطی طرفه کیده جکیز ؛ اورادن آناطولییه
کیدهرک بغداد و موصل یولی ایله سوریه و اورادن آطهر دکزینه کچهرکینه
روم ایلییه و بولندیم نقطهیه عودت ایده جکیز . ایشته سزه بوکونکی تورک
عالمی ! شوعلام ، مسافه نك کنیشلکینجه آوروپا و آمریقادن معظم ، عددنقوسجه
یمش - سکسان میلیوت اهالی نی حاویدر . فقط شوعلام صوکره زمانلره قدر و اسع
اولدینی مقدارده پریشان و عظمتی درجه سنده کندیسندن غافل و ییخبر ایدی .
اجزای مختلفه سی یک دیکرینی طایماز ، کندی آرالرنده مادی و معنوی بر
رابطه نك حصولدن عاجز و معطل ایدی ! عثمانی تورکلری قافقاسیا تورکلرندن
آیری ، قافقاسیا تورکلری قزان تورکلرندن ، قزان تورکلری آذربایجان
تورکلرندن ، آذربایجان تورکلری ایسه سمرقند تورکلرندن و سمرقند تورکلری ده
قولجه تورکلرندن متفرق ایدیلر .

بو پریشانلغک دوامنه باشلیجه اوچ شی سبب اولیوردی :

۱ - مذهبلر اختلافی ؛

۲ - سیاسی انقراق و محیطه اسارت ؛

۳ - معرفت قومیه (Conscience nationale) ک یوقلنی .

دیانت تورکک سحیه فطریه سیدر : تورک طبعاً متدین در و بوده بر فضیلت
اخلاقیه در ؛ زیرا دیانت - متانت و بکارت اخلاقیه نك نمونه سیدر ؛ بو بر اعتراض
ناپذیر حقیقتدر . آوروایده ببله متانت اخلاقیه لری الک مشهور اولان قوملر -
انگلیز ، آلمان و عموماً شمال اقوامی - عینی زمانده الک متدین قوملر در . فقط

تورك شو فضيلتده بلكه مفرطدر : صانكه توركك قلمبده ايكي حس ، ايكي محبت برلشميور ! تورك بركره برشيئي قبول ايتديمي بوكا مقابل ديكر ضد بر شيئي قبول ايدن - كيم اولورسه اولسون - اوندن دكلدر ، اوكا يابانچيدر . شو حقيقتي بز برچوق تاريخي مثاللرله اثبات ايدم بيليرز . فقط اك بليغ واك فصيح شاهد اليوم آرامزده جاري اولان مناقشات و مبارزات سياسيهدر ... لكن شو غريب حالت روحيه يالكر عثمانلي توركلرينه منحصر دكلدر ، بوتون توركلر - نرهده اولورسه اولسون - بويله درلر : ايرانده بايلاك حركتي نمايان اولديني وقت اك زياده مجاهده ايدن و قربان و يريننه آذربايجان توركلري اولدي ؛ حالبوكه بايلاك مؤسس و مبشرلري فارسيلر ايدى ! كذلك بوكونكي كونده ايرانده حریت و مشروطيت ايجون اك زياده چالشانلر ، اك زياده ابراز متانت ايدرك قربان و يريننه آذربايجان توركلريدر . ايسته شو حالت روحيه دندر كه اسلام عالمده ظهور ايدم كمش اولان برچوق مذهب و طريقتلرك مؤسس و مبشرلري باشقعلري اولديني وشو باشقعلر طرفدن اومذهب و طريقتلر بالا حره توركلر آراسنده نشر اولونديني حالده ، توركلر آراسنده اونلر ايجون كمال شدت و قوت ايله مناظره و منازعه لردوام ايدم كلكدهدر . ينه بوسيدندرك توركلر آراسنه صوقولمش اولان مذهب و طريقته اختلاف و افتراق بونلرك يكديكرندن آيريلمه سنه ، يكديكرينه قارشى حتى عداوت و بغض بسله مكه سبب اولمشدر . اقوام اسلاميه آراسنده بيله بو حال يالكر توركلره مخصوص بر حال دينيله بيلير : مثلاً فارسيلر و عربلر آراسنده بر چوق مذهب و طريقته اختلافي موجوددر . فقط بونلر ينه فارس و عرب اولدقلىنى قطعياً اونوتمه مشكدر ... حالبوكه بز توركلر آراسنده حال بويله دكلدر : اك اوراق بر مذهب اختلافي وحتى بر فكر اختلافي بيله توركي تورك اولديغي اونوته جق ، يابانچي لر ايله اتحاد ايدرك توركك علمنه يوروته جك قدر تحريك ايدويور . بو ، في الحقيقه متانت اخلاقيه فرديه دن بر اثر ايسه ده تأمين بقاي قوميت ايجون بك مضر بر صفتدر .

توركلرك پریشان حال اولمهلرينه و يكديكرندن بيجر قالملرينه ايكنجي مهم سبب سياسي انفراق و محيطه اسارتدر ديدك . توركلرك آسياي غربيه دوغرو

كلديكرى زمان دن برى دائما برچوق و مختلف حكوماتك تحت تاثيرنده بولنه كلشلدرد. بونلر هيچ بر زمان سوره كللى بر حكومت متحده تشكيله موفق اولمامشلدرد. حتى مختلف و مستقل تورك حكومتلى تشكىل ايتدكلرى زمانلرده بيله همان دائما يكدىكرلر بيله چارپيشمشلدرد: بوكون بيله اسكى خرافاتك آرتيغى اوله رق لغتله ياد ايتديكمز جنكيزلر، تيمورلر و حتى صفويلىر بيله برر تورك حكمدارلرندن باشقه برشى دكلديلىر!... فقط توركلكك اصل فلاكتى، اصل بلاسى شو چارپيشمه لر دكلدر: بو كې چارپيشمه لر باشقه اقوامك ده تاريخنده مشاهدې ايدىلشدر. مثلاً فرانسه ده، آلمانده، انگلتره ده و حتى روسيه ده قرون وسطا انسانده فرانسىزلىر، آلمانلر، انگليزلر و روسلر برچوق حكومات مستقيله تشكىل ايدىدرك يكدىكرلر بيله دائما چارپيشيورديلىر؛ بوندن طولايى نه فرانسىزونه آلمانلر، نه ده انگليزلر و روسلر محو و نابود اولمادىلر. زيرا شو چارپيشمه ايله برابر آرا ده بر قوميت برفرانسىزلىق، انگليزلىك، روسلىق فكرى تيمو ايدىيوردى و بالا آخره شو فكر غلبه چالهرق آرا لرينه دوشمش اولان حائللىر قالدردى، وحدت قوميه حاصل اولدى. فقط مع التأسف توركلر آراسنده بويه دكلدر.

تورك قدر تمثله (Assimilation)، شرائط محيطيه تبعيت ايتمكه مياال باشقه بر قوم يوقدر. تورك محيطك اسپريدر؛ او قدر كه كندىنى، كندى شرف قوميسنى، حيثيت تاريخيسنى، ادبيات، لسان و حتى عنعنات مليه سنى بيله اونوتيورمكه حاضردر؛ شو حقيقى بوتون تاريخمىز بوتون صفحاتى ايله اثبات ايدىيور: توركلر ايران مدنيتك عامل و صانعى اولدقلىرى حالده عادات قوميه و لسان مليلىرى اونوته رق بوتون قىللىرى ايله فارس عادات و لسانه قاپىلدىلر؛ ينه توركلر عبا-يلرك انحطاط و اضمحلاللىرى زماننده اسلاميك امدادينه يتيشه رك اسلامى مادتة تخلص ايتمكه برابر معآده اسلام مدنيتك مجددى اولدقلىرى زمان غرب و بيزانس عادات و طرز معيشته او قدر قابىليورلر كه كندى عنعنات قوميله رى تماميله متروك قاليور! تورك تاريخك غايت عجيب بر تظاهرى دكللى كه شرق توركلرى غرب توركلرىنى «روم» ديه و غرب توركلرى ده شرق توركلرىنى «عجم» ديه تسميه ايتمشلدرد! بو كې تسميه لر وقايع تاريخيه نك

برر تمثالیدر... ایشته تورکلر بویلهجه شرائط محیطیه فرط تبعیتارندن ، باشقه باشقه یرلرده باشقه رنکلر اخذ ایدهرک تورکلکی اونوتیورمه لرندن درک تورک قومیتی کندی وحدتی حفظ ایدهمه دی واجزاسی یکدیگرینه یابانجی قالدی ...

اوجونجی سبب یعنی معرفت قومیه (Conscience nationale) یوقلنی، یوقاریده بیان ایستدیکمز سببلرک هم نتیجه سی وهم مسببی در. نتیجه سیدر؛ - زیرا مذکور سببلر تورک جبلیتده موجود اولدیقندن معرفت قومیه نك حصوله برر مانعه تشکیل ایدیورلر . اختلافات مذهبییه ، شرائط محیطیه قایلهرق یکدیگرینه قارشى یابانجی بروضعیت آلا ن اجزای قومیه آراسنده معرفت قومیه نك نشو ونماسی قولای دکلدر. مسببی در؛ - زیرا تورک طبیعتده مندرج شو خصوصات برر نقیصه اولدیقندن تورک عالمك ادوار مختلفه ده بیتشدیر مش اولدینی اصحاب فکر وارباب ذکاشو نقیصه لر قارشى چیقارق بونلرک دفعی چاره سنی بولملى ایدیلر! حالبوکه ایش تماماً عکسی اولمشدر؛ بوتون نقیصه لرک علیه جیقمق دکل بالعکس ناصوک زمانه قدر بوتون ارباب تفکر واذعانمز ، بوتون شعرا ، ادبا ومورخینمز شونقنیه لر رعایتکار اولمشلردر ، شو نقیصه لر نفعی اثباته اوغراشمشلردر! ... تاریخمز حقیقتی اظهار ایدیور؛ صوک زمانلره قدر تورک کله سی عادتا بر کله استخفاف واستحقار کبی قوللانیلیوردی ! ادبا، شعرا ومورخلرمز فارسى وعربى یازمى کندیلرچون بر شرف عد ایدیورلردی ، تورک لسانی اونوتیلمق درجه سنده وارمشدی!! ادبا وشعرآمز صوک زمانلر قدر تورک آمالی ، تورک ایده آلی نامه اولهرق قطعاً نه برشی آرادیلر ونه برشی بولدیلر!! حتی بعضیلری شو صوک آیلرده کمال فخر ومباهات ایله عثمانلیقده خاندان سلطنتده باشقه بر تورک عالیه سی بیله بولونمیدیغنی ادعا ایدیورلردی!! طبیعی بویله بر قومده معرفت قومیه دن اثر اولاماز. عینی آمال ، عینی ایده آل ، عینی ظایه ایله متحسس ومتحرک اولمایان بر عنصرک اجزای مختلفه سی آراسنده بالطبع نه مادی ونه معنوی علاقه بولنور وبونلر دائماً بر حیات پریشانییه محکوم اولورلر! ظن ایدیلیرمی که غوته سز ، شیللر سز ، هر دره سز ، هه کله سز ویاخود پوشکین سز ،

قارامزىن سز بر آلمانيا ، بر روسيه تشكيل ايده بيليردي ! بر قومي گنديسسه
طايتمديران او قومك يتيشديرمش اولديني اذبا ، شعرا ، ارباب فيكر وذكادر .
بونلر هر قومك آينه رونا سيدر ! بونلر دركه اقوامك امللريني ، غايه خياللريني ،
حاصلى ايده آللريني تعين ايدر وقواى ماديه ومعنويه لريني معين بر مجرايه سوق
ايتمكه قوملرى نقطه مقدراتلرينه دوغرو سوروكلرلر !

عجبا تورك قومي ايچونده شوقدر تمامدى ايدن دوره انفراق واشتقاق
ومحيطه اسارت آرتق يتيديمى ؟ آرتق يكي بردوره باشليورمى ؟ شوسؤاللرك
جوابى كله جك مقاله ده ويريرز .

احمد آغايف

تاريخ و آثار عتيقه

مورخ لئون قاهون ومعلم بارتولده كوره

چنكيز خان [*]

باشلامده ارگه

افنديلر ،

عثمانلى دولته بك چوق ضررى طوقونمش ناپوليونه ، الكزياده شهرتى
عثمانلى توركلرينه غلبه لرى ايله قازانمش قاترينه يه ، تاريخلر يمزده ، هيچ
چكنمه دن ، هيچ صيقلمه دن « بويوك » ديورزده ، تيوردن ، چنكيزدن بحث
ايده جك اولونجه ، اسملريني تحقير جي برصفتله چقلشديرمه دن ، بردرلو تلفظ
ايده ميورزا .. چنكيزه فرسارك طاقديني فتنه انكيز تيموره بيلمم كيملرك اويدورديني
برشور و صفلى ، اسانمزده ، اوبويوك اسملرك متهمى كى كلير ! .. چنكيزك
[*] آق چوره اوغلي يوسف بك طرفندق تورك درنكنده ويريلش برقونفهرانسدره .